

”כבוד הוא הבסיס לשיתוף הפעולה בינינו”

בתי הספר ברנקו וייס בישראל מספקים הזדמנויות לבני נוער שאחרת לא היה להם כל סיכוי לקבלת חינוך

27 ספטמבר 2010

בשווייץ, ידוע היזם ברנקו וייס כפטרון נדיב של בתי ספר תיכוניים ואוניברסיטאות בציריך. בישראל, הוא פונה לא אל האליטה האקדמית, אלא לצעירים הנושרים ממערכת החינוך. תודות להוראה פרטנית ולמאמצים כבירים של המורים, משיגים בתי הספר שלו תוצאות מרשימות.

נעמי בוביס

”ברנקו וייס מציל מדי שנה 1,000 ילדים”, אומרת רוני רמות. בחודשיים האחרונים היא משתייכת לצוות של מכון ברנקו וייס בישראל, המפעיל 15 בתי ספר בארץ ותורם לחינוך בעוד 100 בתי ספר ציבוריים. הבחורה הנמרצת בת ה-28 נוהגת ברכב החברה לצפון, לאחד מבתי הספר שהקים התורם השוויצרי עבור נוער בסיכון. בדרך היא מסבירה את הרעיון החינוכי של התורם בן ה-82 המתגורר בציריך: הלימוד מתבצע בכיתות קטנות, תוך עידוד חשיבה עצמאית וחדשנית ואחריות חברתית. מעל לכל, בני הנוער מקבלים הזדמנות שאחרת לא היו זוכים לה, הודות להורים, המשפחה והמורים. עבור בני נוער נושרים, עשרת בתי הספר של ברנקו וייס הם התחנה האחרונה לתקווה. ההיסטוריונית האנרגטית רוני מדברת בהתלהבות המיוחדת את כל הלוקחים חלק בפועלו של ברנקו וייס. האמונה העמוקה כי אפשר לתרום תרומה חשובה למערכת החינוך בישראל עוברת כחוט השני בכל המפגשים עם המורים, המנהלים, החונכים והמדריכים של מכון ברנקו וייס.

שיעורים לקבוצות קטנות

בנסיעה בת השעתיים מתל אביב למרום הגליל, נסענו דרך הנוף ההררי של הגליל, הטובל בשדות חומים עקב חום הקיץ. הדרך מובילה אותנו בינות כפרים ערביים, דרוזים ויישובים יהודיים מנומנמים, עד הגיענו לשער הברזל

החלוד של בית הספר מרום גליל. טיח הבניין מתקלף, בחצר נערים יושבים תחת עץ מעשנים. מבחוץ לא נראה בית הספר כמקום מזמין. אבל החזות מטעה. במהלך הראיון והסיוור עם המנהל סער הראל ברור כי על אף המחסור בצבע וברהיטים, האווירה היא לבבית וחמה. מרום גליל הוא הבסיס המכונן של בתי הספר ברנקו וייס. לפני 12 שנה, שני בתי הספר המקומיים נסגרו ו-35 צעירים נותרו ללא מסגרת חינוכית. אז החליט ברנקו וייס בהחלטה של רגע לבנות עבור הצעירים הנושרים הללו בית ספר. כיום לומדים כאן 130 צעירים.

"זה לא קהל פשוט", אומר הראל (38), "אבל הם יקרים לנו". האיש עם החיוך המדבק מסביר כי כל הצעירים באים ממשפחות הרוסות. ל-70 אחוז מהנערים יש הרשעות קודמות רבות ועבר פלילי של תקיפה, פריצה וונדליזם. "לילדים אין אמון בעולם המבוגרים, ובוודאי לא במערכת החינוך", אומר סער. "אנחנו עובדים יד ביד עם בני הנוער ועם לשכת הסעד". כל בתי הספר של מכון ברנקו וייס עובדים בשיתוף פעולה צמוד עם הרשויות המקומיות ועם משרד החינוך. תלמידים יכולים להירשם בכל ימות השנה, אין תאריכים קבועים להרשמה. למרום גליל מגיעים צעירים מכל האזור: מצפת, מנהריה ומיישובי הגבול הלבנוני כמו שלומי ואביבים. לרבים מהם אורכת הנסיעה בבוקר שעה שלמה באוטובוס של בית הספר. על פי התפיסה החינוכית ההוליסטית, שעליה מושתת הרעיון של ברנקו וייס, מקבל כל תלמיד תוכנית לימודים אישית ועזרה פרטית לאחר שעות הלימודים. התלמידים מעורבים בפרויקטים קהילתיים ומתנדבים בבית אבות או בית חולים. המורים מעורבים מאוד בחייהם של הצעירים, ולעתים גם עורכים ביקורי בית אצל ההורים, אשר לא תמיד משתפים פעולה. 53 אחוזים מהתלמידים הלומדים כאן עמדו בשנה שעברה בהצלחה בבחינות הבגרות.

הפעמון מצלצל להפסקה. הבנים יושבים בנפרד מן הבנות בקבוצות קטנות, כולם מעשנים. מה קורה אם אחד מהצעירים נתפס עם סמים? הראל מחיך, לא, אף אחד לא עף מפה. הוא יקבל עזרה מקצועית במקום עונש. גם במהלך החופשים והזמן החופשי פוקחים המורים עין על תלמידיהם.

ריקי בת ה-16, עם פירסינג בגבות ובאף, אומרת כי למורים שלה יש לב רחב. אחרי 45 דקות של צפייה והשתתפות בשיעור, אכן יש מקום לתהות כיצד המורים מחזיקים מעמד יום שלם, שלא לדבר על שנה שלמה. בכיתה לומדים שתי בנות ושמונה בנים. כולם חסרי מנוחה, בני נוער המתקשים להתרכז. הם מדברים, דוחפים, כדורי נייר עפים בחלל הכיתה, והם משחקים בטלפונים הניידים. שיעור התנ"ך בנושא בריאת העולם לא מעניין אותם. אבל למורה זה לא משנה. בסבלנות, היא עוברת משולחן לשולחן, ומסבירה את החומר לכל אחד מן התלמידים בנפרד.

לתלמידים אין קלמרים, מחברות או ספרים, אלא דפי עבודה שהוכנו במיוחד עבורם, למען התקדמות מהירה. "אנו רואים את התלמיד כפרט", אומרת המורה לתנ"ך, "אנו מחזקים את האוטונומיה העצמית שלהם ואת בטחונם העצמי". ינון בן ה-17 מאשר זאת. כיוון ששום בית ספר לא רצה לקבל את נערים שהורשעו, מרום גליל הוא ההזדמנות האחרונה שלו. ינון מגיע מיישוב קטן. יש לו חמישה אחים והוא הועף מחמישה בתי ספר שונים. התחנה האחרונה שלו היתה בית ספר מקצועי, אבל כאשר הוא תקף פיזית מורה, החלום לרכוש מקצוע בא לקצו. "כאן הכול שונה", אומר ינון. "כיף לי, אף פעם לא חשבתי שאחזיק מעמד". בפעם הראשונה הוא מרגיש מוערך על ידי המורים. כשמסתכלים על פני המלאך שלו, אף אחד לא יכול להאמין שיש לו עבר פלילי הכולל ונדליזם, פריצות ועבירות אלימות. גם ריקי מרעיפה שבחים על בית הספר, עם רקורד של שישה בתי ספר מאחוריה, ועבירות כמו פריצה ותקיפה. "אני שמחה להיות כאן", היא אומרת. חייה השתנו לחלוטין והיא אף מצליחה להשיג ציונים טובים. כאשר היא נשאלת מה תרצה להיות בעתיד, היא עונה בביטחון וללא כל היסוס: "וטרינרית".

רוית שטיינברג מלמדת במרום גליל מאז היווסדו. "כאן אני יכולה להתרכז בפרט, להקשיב לוי", אומרת רוית בת ה-35. היא טוענת כי היא מרגישה חלק מחיי תלמידיה. החיבה היא הדדית: "הילדים מחוברים אלינו רגשית ומחזירים לנו אהבה בדרך שלהם". כאשר היא נכנסת מדי בוקר לכיתה, היא אף פעם לא יודעת מה מצפה לה. אחדים עייפים, אחרים שתו יותר מדי בליל אמש. אבל היא יכולה להתמודד עם זה. חשובה לה נוכחות התלמידים, אין היעדרויות לא מוסברות. כמו כן, היא אף פעם לא מרימה את קולה על התלמידים: "כבוד הוא הבסיס לשיתוף הפעולה בינינו".

הצלחה מפתיעה

המורים מקבלים ממכון ברנקו וייס את התמיכה לה הם זקוקים בעבודתם. המכון הוא האחראי על הכשרתם, ומארגן מפגשים וימי עיון אזוריים לאורך כל השנה. הכוח המניע של המכון ב-11 השנים האחרונות הוא ניבה חסון. בראיון בבית קפה בתל אביב, מספרת האישה העדינה הזו, קצינה בדימוס, על שיתוף הפעולה ההדוק עם ברנקו וייס. בתור מנהלת המכון מזה שמונה שנים, היא דואגת לרווחתם של 220 עובדים ו-1,300 מורים.

במה שונה הפילוסופיה של ברנקו וייס מלימוד רגיל? התאמה אישית של תוכנית הלימודים לכל תלמיד, למידה בקבוצות קטנות, טיפול שכולל הרבה יותר מן השיעורים עצמם ומעבר לכך הרעיון לקדם חשיבה יצירתית. ניבה מדגישה את החשיבות של הכשרה מקיפה למורים. "אנחנו רוצים שינוי", היא אומרת. "אנחנו מלמדים אותם להבין מתי התלמידים מבינים ממש את הנושא, ואיך הם יכולים ליישם את הידע שלהם בהקשרים חדשים". הרחק משינון מתמיד של חומר, כי אם לימוד חשיבה אוטונומית. המורים, בהכשרה המתמשכת שלהם לאורך כל שנות עבודתם, הם הראשונים שצריכים ללמוד לעבוד בקבוצות קטנות, ולא בצורה פרוטטית ואמורפית מול כיתה של 40 ילדים.

שיעורי ההצלחה מדברים בעד עצמם. בבית הספר לבני נוער בסיכון חצי מהתלמידים עוברים את בחינות הבגרות. רק כאן יש סיכוי לעתיד לבני נוער עם עבר פלילי, בעיות סמים וללא תמיכה משפחתית. "בעזרת המודל שלנו, השפענו מאד על תרבות החינוך בבתי הספר בישראל", אומרת ניבה. היא שומרת על קשר הדוק עם ברנקו וייס עצמו: הם בקשר טלפוני קבוע, ופעמיים בשנה הוא מגיע לביקור בארץ. הוא מעורב בכל הפרטים, מכיר את כל המורים והצוות. כאשר הצוות מדבר על האיש היושב בציריך הרחוקה, הוא עושה זאת בהרבה כבוד והערצה.

המורה רות רווה מבית הספר ברנקו וייס ברמלה הדגימה לכלל הציבור, כיצד פועלת למידה יצירתית בחיי היום-יום. בסרט תיעודי ששודר בישראל בערוץ 2, ניתן לראות איך אישה צעירה ונלהבת מלמדת את תלמידיה בתיכון. בהומור, סבלנות וחיבה, היא יודעת איך לגרום לבני נוער לאהוב לימודים. רות בת ה-35, עבדה בעבר בסוכנות פרסום ועשתה הסבת מקצוע למורה, אומרת שהיא נהנית לחנך אותם לאהבה וכבוד. היא נלחמת על כל תלמיד, מנסה לדבר, מסייעת בעת משבר והתפרצויות רגשיות. רות מניחה יד עדינה על כתפיו המקועקעות של תלמיד צעיר: "11 הילדים בכיתה שלי הם החיים שלי עכשיו", היא אומרת.

בעבור עליזה בלוך מבית שמש, 1,280 התלמידים הם הקובעים את חייה. היא מכהנת כמנהלת בית הספר התיכון החילוני היחיד בעיר הקרובה לירושלים. בית שמש מונה 76.000 תושבים ואוכלוסייתה מתחרדת והולכת. בבוקר ספטמבר חם, העיר נראית נטושה. עליזה בלוך מחכה בחדרה הממוזג עם קפה ועוגה, כדי לספר איך היא מנהלת את בית הספר: ביד חזקה ועם הרבה הומור. בכל הדיונים עם עובדי החינוך של שיטת ברנקו וייס, קורנות מן העובדים האופטימיות, התאוה לחיים וכולט עד כמה הם מונעים על ידי עבודתם, כמה חשובים להם התלמידים. עליזה בת ה-43, אומרת כי התלמידים מגיעים מכל השכבות החברתיות. בית הספר בבית שמש היה בית הספר הראשון שהקים מכון ברנקו וייס, ועבור ברנקו וייס הוא שימש כ"פילוט" לבתי הספר השש-שנתיים הנוספים שקמו בעקבותיו. הוא נמנע במתכוון מהקמתם של בתי ספר פרטיים, מתוך החלטה כי שיטותיו צריכות להיות חלק ממערכת החינוך הציבורית. בניגוד למרום גליל, בית הספר בבית שמש אינו מתמקד רק באיסוף תלמידים שנשרו ממערכת החינוך, אלא הוא בית ספר תיכון רגיל, בהנהלת המכון, הכפוף למדיניות החינוכית של ברנקו וייס. ישנם 4 בתי ספר שש-שנתיים נוספים כאלה – בקיבוץ סאסא, בפרדס חנה, במזכרת בתיה ובבית חשמונאי.

"אני מבקשת מהמורה לסור הצדה כדי לתת לתלמידים את הבמה", אומרת עליזה. המטרה היא למנוע למידה בעל פה של חומר ללא כל הבנה, מתוך מטרה לעורר את סקרנות התלמידים לדיון, גם בסוגיות פילוסופיות. כל תלמיד לומד במגמה המתאימה לנטיות האינטליגנציה שלו: מוסיקה, אמנות, בוטניקה, ספרות, ספורט או מדע. הסיווג האישי של הצעירים משמש תפקיד מרכזי במערכת. התלמידים לומדים את המקצוע המועדף עליהם חמש שעות בשבוע, כולל הדרכה בבחירת קורסי חובה. תצורה זו של שגרת בית הספר מאפשרת ללמוד את הנושאים הנבחרים באופן אינטנסיבי בעזרתם של מורים בודדים בלבד. הצעירים עובדים תוך מכוונות למטרה ובאופן בין-דיסציפלינארי, באווירה אינטימית. בנוסף, קיימים שיעורים מתקדמים במתמטיקה ובפיסיקה בעבור תלמידים מחוננים, המתחילים בלימודים אקדמיים במקביל לתקופת לימודיהם בבית הספר, כאשר הם זוכים גם להתנסויות ראשונות בעבודה במסגרת שיתוף פעולה עם התעשייה האווירית.

גם צעירים עם קשיי למידה לומדים כאן במסגרת תוכניות הלימודים הספציפיות לתלמידים נושרים מבתי הספר. "אנחנו נותנים לכל אחד הזדמנות להיות מיוחד", אומרת עליזה. היא הייתה רוצה לחשוב קדימה, להעז לנסות דברים חדשים, ולא להתפשר.

מפעל חיים

בשיחת טלפון עם ברנקו וייס הוא מספר כי נדרשו לו שנים רבות לבנות ארגון מקצועי. הוא רצה בתי ספר טובים יותר ומורים מוסמכים יותר עבור מדינת ישראל, אליה הוא מרגיש מחובר ביהדותו, או במילותיו: "קשור ליהדותו בעבותות שלא ניתן להתיר". "אני עושה את חובתי", הוא אומר, "להגשמת החזון שלי". הפטרון הצנוע בן ה-82, אשר ברח בשנת 1943 מקרואטיה עם אמו "בדרכים לא דרכים" ונמלט מידי הנאצים לשווייץ, יצר מפעל חיים שבו הוא גאה מאוד, ובצדק. היה לו רק קצת מזל בחיים, הוא אומר. כאשר אמו שבה לקרואטיה מיד עם תום המלחמה – אי אפשר לעקור עץ עתיק משורשיו – לקחה אותו תחת כנפיה מורה בתיכון בציריך. הוא למד בבית הספר השוויצרי הגבוה לטכנולוגיה בציריך (ETH) וכשסיים את לימודיו קיבל את התואר מהנדס כימיה. בהמשך, הוא תמך במכון הטכנולוגי וכן באוניברסיטת ציריך בהקמת המוסדות המדעיים על ידי תרומות משמעותיות. בנוסף, הוא לקח חלק בהקמת המכון למדעי היהדות באוניברסיטה של באזל. כל חייו, כך הוא

מציין, ניסה לעזור לצעירים. "האם יש משהו בעל משמעות רבה יותר מאשר לתת לצעירים פרספקטיבה?" הוא שואל. היום הוא יכול לומר במצפון נקי: "המשימה הושלמה".

בצילום:

על רקע ההיסטורי של מבצר מצדה, ברנקו וייס ותלמידי בית הספר ברנקו וייס בית שמש, שנאספו סביב התורם אשר מהווה דמות אב עבורם (צילום: מכון ברנקו וייס)